

ב. שני יסודות האמונה בנבואה

והיפוד השישי - הנבואה. והוא, לדעת שזה המין האנושי, יש שימצאו בו אישים בעלי כישרונות מפותחים מאוד¹⁰ ושלמות גדולה, ותתכונן נפשם עד שמקבלת צורת השכל¹¹, ויתחבר אותו השכל האנושי בשכל הפועל¹², ויאצל עליהם ממנו אצילות שפע. ואלה הם הנביאים, וזוהי הנבואה וזהו עניינה. וביאור היסוד הזה בשלמות יארך מאוד, ואין מטרתנו פירוט כל יסוד מהם וביאור דרכי ידיעתו, לפי שזה הוא כללות כל המדעים, אלא נזכירם בדרך הודעה בלבד. ופסוקי התורה מעידים בנבואת נביאים רבים.

והיסוד השביעי - נבואת משה רבינו¹³. והוא, שנאמין שהוא אביהן של כל הנביאים שקדמו לפניו והבאים אחריו, הכל הם למטה ממנו במעלה, והוא בחיר ה' מכל המין האנושי, אשר השיג ממנו יתעלה יותר ממה שהשיג וישיג כל אדם שנמצא ושימצא¹⁴. ושהוא עליו השלום הגיע לתכלית הרוממות, מעל האנושיות, עד שהשיג המעלה המלאכית ונעשה במעלת המלאכים, לא נשאר לפניו שום מסך שלא קרעו ולא עצר בעדו שום מעצור גופני, ולא נשאר בו שום דבר מן החיסרון לא מעט ולא הרבה,

הערות - ילמד ענויים דרכו

- 10 הרמב"ם במקומות אחרים קובע שהנבואה היא יכולת טבעית באדם, אלא שכדי להוציאה לפועל יש להיות בעל פוטנציאל גבוה מבחינה שכלית ובעל כוח מדמה מושלם וגוף בריא. במקרה כזה, אם יוציא את כוחותיו אל הפועל בדבקות והתמדה - יגיע לנבואה, יושפע עליו שפע של דבקות והשגה מאת האל. לכן אף שהנבואה היא יכולת טבעית באדם (כמו היכולת לרוץ), רק מעטים נולדים עם יכולת מעשית להוציאה אל הפועל. אולם יש ראשונים (כמו העקידת יצחק) שחלקו על הרמב"ם ודעתם שהתנאים לנבואה הם רק עבודת ה' בקיום מצוותיו. במקרה כזה גם מי שאין לו שכל גדול או כוח דמיון מפותח - יתנבא ברצון ה'. ודעת ריה"ל שלנבואה יש תנאים, אך הם לאומיים: עשיית העם את רצון ה' ומצוותו, בארץ ה'.
- 11 גם ביסוד זה כפר מיכה גודמן וטפל על הרמב"ם שאינו מאמין באמת בנבואה אלא ב"כינוס הבנות". כלומר, נפש האדם בעלת יכולת להיות כלי לקבל שפע של השגות (= "שכל נקנה") שאין היא יכולה להשיג מצד עצמה או מצד השכל שנוצרה עמו (= "שכל היולי").
- 12 מלאך שמדרגתו הנמוכה והקרובה ביותר לאדם. אולם דעת ריה"ל והרמב"ם שהנבואה היא דבקות ושפע והשגות השופעים על האדם מאת ה' בעצמו (ולענ"ד אין מחלוקת, אלא גם לרמב"ם שפע הנבואה יוצא מרצון ה' אל הנביא, והדבקות היא בה' עצמו, אך את ההשגה הוא משיג דרך אמצעי. וכן כתב הרמח"ל בדרך השם ג,ג). ועיין בכוזרי א,סח שתמה המלך: "איככה נתיישב בדעתכם הדבר התמוה הזה, שבורא הגופים והרוחות והנפשות והשכלים והמלאכים, אשר הוא מרומם ומקודש ונישא מכדי שישגיגוהו השכלים, כל שכן החושים, יש לו התחברות עם בריה שפלה זו, מאוסת החומר?!" ועיין שם בתשובת החבר. ודעת הרמב"ם שזה אחד ההבדלים בין משה לבין שאר הנביאים, שרק משה קיבל שפע נבואה מאת הבורא. עיין לקמן בעיקר השביעי.
- 13 גם ביסוד הזה (כמו בחידוש העולם, בתחיית המתים, בהשגחה ובנסים) כפר מיכה גודמן, וטפל על הרמב"ם שעל אף שכתב שיש הבדל בין משה לשאר הנביאים - אין הוא באמת מאמין בזה.
- 14 פירוט ההשגה - עיין מו"נ א,גד.

והושבתו בו הכוחות הדמיוניים והחושים בכל השגותיו, ונתבהל כוחו המתעורר, ונשאר שכל בלבד¹⁵. ועל עניין זה אמרו עליו שהוא מדבר עם ה' בלי אמצעות המלאכים.

ורציתי לבאר כאן זה העניין הנפלא, ואפרש סתומות פסוקי התורה, ואבאר עניין אומרו: "פה אל פה" וכל הפסוק הזה וזולתו מעניינו, לולי שראיתי שהעניינים האלו דקים מאוד וצריכים להרחבה מרובה והקדמות ומשלים, ושצריך לבאר תחילה מציאות המלאכים ושינויי מעלותיהם לפני הבורא, וכן ביאור הנפש וכל כוחותיה, ויתרחב ההיקף עד שנגיע לדבר על הצורות שהזכירו הנביאים לבורא ולמלאכיו, ולא יספיק לעניין זה לבדו - ואפילו אקצר תכלית הקיצור - מאה דפים. ולכן אניחנו למקומו או בספר ביאורי הדרשות שהבטחתי בו, או בספר הנבואה שהתחלתי לחברו, או בספר שאחבר בפירוש אלו היסודות¹⁶.

ואחזור לעניין היסוד הזה השביעי ואומר שנבואת משה רבינו נבדלה מנבואת כל שאר הנביאים בארבעה הבדלים:

ההבדל הראשון - שכל נביא, איזה שיהיה, אין ה' מדבר איתו כי אם על ידי אמצעי, ומשה בלי אמצעי, כמו שאמר (במדבר יב, ח): "פֶּה אֶל פֶּה אֶדְבֵר בו".

וההבדל השני - שכל נביא לא יבואהו החזון אלא בזמן השינה, כמו שאמר בכמה מקומות "בַּחֲלוֹם הִלְלָה" (מ"א ג, ה), "וַיִּחְלֹם" (בראשית כח, יב), "בַּחֲלוֹם חֲזִיוֹן לִלְיָהּ וכו'" (איוב לג, טו) והרבה מן העניין הזה; או ביום, אחר תרדמה הנופלת על הנביא ומצב שבו שובתים כל חושיו ומתרוקנת מחשבתו כעין שינה, ומצב זה נקרא "מחזה" ו"מראה", ועליו הוא אומר (יחזקאל מ, ב): "בְּמַרְאֵי אֱלֹהִים". ומשה בא לו הדיבור ביום והוא עומד בין שני הכרובים, כמו שהבטיחו ה' (שמות כה, כב): "וַיְנַוְעֲדֵתִי לְךָ שָׁם וַדְבַרְתִּי אִתְּךָ וכו'". אמר יתעלה (במדבר יב, ו-ז): "אִם יִהְיֶה נְבִיאָכֶם ה' בְּמַרְאֵה אֱלֹוֹ

הערות - ילמד ענויים דרכו

- 15 וז"ל בהקדמה לאבות, פרק ז: "וכאשר ידע משה רבנו, שלא נשארה לו מחיצה שלא קרעה, ושכבר נשלמו בו מעלות המידות כולן והמעלות השכליות כולן - ביקש להשיג ה' על אמיתת מציאותו, הואיל ולא נשאר מונע, ואמר: 'הראני נא את כבודך'. והודיעו יתעלה שאי אפשר לו זה בהיותו שכל מצוי לחומר, רצוני לומר: באשר הוא אדם, והוא אומרו: 'כי לא יראני האדם וחי'. הנה לא נשארה בינו ובין השגת ה' על אמיתת מציאותו אלא מחיצה אחת בהירה, והוא השכל האנושי הבלתי נבדל".
- 16 כבר למדנו בהקדמה למו"ג שהרמב"ם גנו לבסוף ספרים אלו, והגשים מטרות אלו באופן חלקי במו"ג. וע"ש בחלק ב, לה שכתב שכל הדברים שכתב בפרקי הנבואה שבמו"ג אינם עוסקים כלל בנבואת משה: "כבר הבהרתי לאנשים כולם את ארבעת ההבדלים אשר בהם נבדלת נבואת משה רבנו מנבואת שאר הנביאים. הבאתי ראיות לכך והבהרתי אותם בפירוש המשנה ובמשנה תורה. אין צורך לחזור על זאת ואין זאת ממטרת הספר. מה שאודיעך הוא שכל דבר שאומר על אודות הנבואה בפרקי ספר זה הוא על אודות צורת נבואתם של כל הנביאים אשר לפני משה ואלה הבאים אחריו. ואילו לנבואת משה רבנו לא אתייחס בפרקים אלה באף מילה, לא במפורש ולא ברמז. כי לדעתי השם 'נביא' נאמר על משה ועל זולתו בשיתוף השם".

מסלול 1: יום ג, ב אייר	מסלול 3: יום ה, א אייר
מסלול 2: יום ד, ב אייר	מסלול 4: יום א, ב אייר

אֲתוֹדַע בְּחֵלוֹם אֲדַבֵּר בּוֹ. לֹא כֵן עֲבָדִי מֹשֶׁה.”

וההבדל השלישי - שהנביא כאשר בא לו החזון ואף על פי שהוא במראה ועל ידי מלאך - יחלשו כוחותיו ומתחלחל גופו וירד עליו מורא עצום מאוד כאילו הולך למוות. כמו שביאר בדניאל כשדיבר עמו גבריאל במראה אמר (דניאל י, ח): "וְלֹא נִשְׁאַר בִּי כֹחַ וְהוֹדִי נְהַפֵּךְ עָלַי לְמִשְׁחִית וְלֹא עֲצַרְתִּי כֹחַ". ואמר (שם ט): "וְאֲנִי הִיִּיתִי נִרְדָּם עַל פְּנֵי וַפְּנֵי אֲרֻצָּה", ואמר (שם טז): "בְּמִרְאָה נְהַפְּכוּ צִירֵי עָלַי". ומשה אינו כן, אלא יבואהו הדיבור ולא תארע לו חלחלה כלל, והוא אמרו יתעלה (שמות לג, יא): "וְדַבַּר ה' אֶל מֹשֶׁה פָּנִים אֶל פָּנִים כְּאִשֶּׁר יְדַבֵּר אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ", כלומר כשם שלא יארע לאדם שום חרדה מדברי חברו כך הוא עליו השלום לא היה נחרד מן הדיבור ואף על פי שהוא פנים בפנים! וזה מחמת חוזק התחברו בשכל כמו שאמרנו.

וההבדל הרביעי - שכל הנביאים, לא יבואם החזון ברצונם, אלא ברצון ה'. ויש שישאר הנביא כמה שנים ולא יבואהו חזון, ויש שמבקשין מן הנביא להודיעם דבר בנבואה וישאר עד שתבוא לו הנבואה אחר ימים או אחר חודשים או לא תבוא לו כלל. וכבר ראינו מהם מי שהתכוונן על ידי שמחת הלב וזיכוך המחשבה, כמו שעשה אלישע באומר (מ"ב ג, טו): "וְעֵתָה קָחוּ לִי מִנְגֵן" אז בא לו החזון. ואין זה הכרחי שיתנבא כל זמן שיתכוונן. אבל משה רבינו - כל זמן שירצה, אמר (במדבר ט, ח): "עֲמַדוּ וְאֲשַׁמְעָה מִה יִצְוֶה ה' לָכֶם", ואמר (ויקרא טז, ב): "דַּבֵּר אֶל אֶהֱרֹן אַחִיךָ וְאֵל יִבָּא בְּכָל עֵת", ואמרו (ספרא שם): "אהרן בבל יבוא ואין משה בבל יבוא".

שאלות מנחות:

- ✦ למה הנבואה כה חשובה? מדוע מקומה בין יסודות האמונה באלוהים לבין יסודות האמונה בחובות האדם (תורה, השגחה וגמול)?
- ✦ למה הרמב"ם מאריך מאוד דווקא ביסוד השביעי - נבואת משה רבנו?
- ✦ מדוע העובדה שמשנה גדול בנבואה משאר הנביאים משמעה שהוא "אביהם"? מה הפריע אפוא ליהושע כשאלדד ומידד התנבאו במחנה?
- ✦ האם הסיבה לפי הרמב"ם ששאר הנביאים אינם יכולים לשנות מנבואת משה, היא שהוא גדול מהם, או שנבואת משה הוכחה לישראל בסיני בעדות בעוד שנבואת שאר הנביאים לא הוכחה אלא בנסיים? (עיין הל' יסודי התורה פרק ח; רמב"ן לשמות יט, ט)
- ✦ מדוע כשמרים ואהרן דיברו על משה, הדגיש ה' להם דווקא את ההבדל הראשון והשני בלבד?